

جایگاه قانونی حقایق های زیست محیطی

صدیقه بران*

چکیده

از آنجایی که طی دهه های اخیر به جهت تغییرات اقلیمی و رشد فعالیت های توسعه ای بشر اکوسیستم های آبی - اعم از رودخانه ها، دریاچه ها و تالاب ها - در سراسر جهان رو به افول گذاشته اند، ضرورت تعیین حقایق زیست محیطی، در سیاست ها و دستور کارهای ملی و بین المللی مدیریت منابع آب اهمیت دوچندانی یافته و لزوم استفاده از این ابزار حقوقی نیز در قوانین کشورها بیش از پیش به چشم می خورد. به عبارت دیگر به منظور حفظ و تضمین حقایق زیست محیطی و یا حداقل میزان آب مورد نیاز برای بقا اکوسیستم، سیاست زیست محیطی توانمندی مورد نیاز است. این سیاست جامع می بایست مورد حمایت ابزار قانونی مناسب و مکفی که بتواند به روشنی مبین وضعیت قانونی آب و حقایق باشد، قرار گرفته و همچنین چهارچوبی را برای ارزیابی گزینه های مختلف حقایق تعیین نماید. مقاله حاضر بر آن است تا با بررسی و بازنگری در قوانین و متون حقوقی بین المللی و ملی کشورها تصویری از جایگاه حقایق زیست محیطی در سیاست گذاری و قانون گذاری مدیریت منابع آب جهان ارائه داده و با مرور قوانین ملی و نگاهی به چالش ها و خلأهای موجود، راهبردهایی را برای حفظ اکوسیستم های ارزشمند آبی کشور در راستای مدیریت پایدار منابع آبی پیشنهاد نماید.

کلید واژه ها

اکوسیستم، حقایق زیست محیطی، مدیریت منابع آب، جایگاه قانونی.

* دکترای ارتباطات، استادیار دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکزی، مدیر گروه مطالعات توسعه پایدار و محیط زیست

Email: babran@csr.ir

تاریخ پذیرش: ۸۷/۱۰/۰۹

تاریخ ارسال: ۸۷/۹/۲۳

فصلنامه راهبرد / سال هفدهم / شماره ۴۹ / زمستان ۱۳۸۷، صص ۱۲۹-۱۴۶

درآمد

آب از لحاظ کمی و کیفی مهم‌ترین بخش یک اکوسیستم به شمار می‌رود. تقلیل کمیت و کاهش کیفیت آب هر دو اثرات منفی زیادی بر اکوسیستم بر جای می‌گذارند. به طوریکه تنوع زیستی را تهدید کرده، بر موجودات زنده، منابع غذایی طبیعی خسارات جبران‌ناپذیری وارد می‌کند. اکوسیستم‌ها علاوه بر ارزشمندی ذاتی، خدمات حیاتی را به بشر عرضه می‌کنند. از جمله این اکوسیستم‌ها، منابع آبی طبیعی هستند. پایداری و ماندگاری منابع آب نیازمند مدیریت صحیح و همه‌جانبه زیست محیطی است. بخش لاینفک مدیریت زیست محیطی منابع آب ارزیابی و حفظ حقابه‌های زیست محیطی است. ارزیابی و حفظ حقابه‌های زیست محیطی فرآیند نسبتاً جدیدی در بخش مدیریت آب به ویژه در کشورهای در حال توسعه است. میزان آگاهی و اطلاعات، درخصوص این مفهوم و کاربرد آن نه تنها در افکار عمومی بلکه در بخش مدیریتی این کشورها نیز بسیار ناچیز است. اکثر کشورهای امریکای لاتین، افریقا و آسیا، نه قوانین مشخص و روشنی درخصوص حقابه‌های زیست محیطی دارند و نه دیدگاه و نگرش لازم را برای ارزیابی این نوع حقابه‌ها. امروزه ترویج و توسعه روش‌های ارزیابی این نوع حقابه و حفظ آن از مهم‌ترین اقدامات ابتکاری و خلاقانه در حوزه مدیریت زیست محیطی منابع آب و حفظ زیست‌بوم‌ها

در سراسر جهان به حساب می‌آید.

۱. حقابه زیست محیطی چیست؟

اگر چه تعریف جهانی واحدی درخصوص حقابه‌های زیست محیطی داده نشده است، اما در مفهوم کلی حقابه زیست محیطی معرف میزان جریان آبی است که می‌بایست در یک رودخانه، تالاب یا یک حوزه ساحلی وجود داشته باشد تا بتواند تمامیت، بهره‌وری و درنهایت بقای آن اکوسیستم را تضمین نماید. (www.iwmi.org) رعایت حقابه زیست محیطی به ویژه در مواردی که رودخانه و تالاب مشمول مقررات خاص و رقابت بهره‌برداران متعدد باشد، از اهمیت دو چندانی برخوردار است. بی‌شک وضع حقابه زیست محیطی پیش شرط و بخشی لاینفک از مدیریت حوزه آبریز محسوب می‌شود. نظام حقابه زیست محیطی در برگیرنده میزان رهاسازی آب از حیث مقدار، دفعات و زمانبندی لازم به منظور تضمین سلامت سیستم حوزه آبریز از دیدگاه اقتصادی - اجتماعی و زیست محیطی است. (www.iwmi.org) میزان حقابه زیست محیطی بستگی به هیدرولوژی و اکولوژی یک حوزه آبریز خاص داشته و منوط به شرایطی است که ضامن بقای آن باشد. حقابه از طریق سدها، شبکه‌های آبرسانی و سازه‌های آبی قابل تنظیم بوده و می‌تواند به تغییر و تحول در فعالیت‌های مدیریتی در جهت استفاده بهینه از آب موجود،

برای تأمین سلامت حوزه آبریز مؤثر واقع شود. زیرساخت‌ها و اجرای پروژه‌های زیربنایی ممکن است از ورود حقایق به اکوسیستم‌های آبی از جمله رودخانه‌ها و تالاب‌ها جلوگیری کند، لذا تدوین سیاست‌ها و وضع قوانین و مقررات لازم در حفظ حقایق‌های زیست محیطی از اهمیت بسزایی برخوردار است. تأمین حقایق زیست محیطی تنها یک بحث علمی نیست، بلکه یک مسئله سیاسی - اجتماعی نیز محسوب می‌شود، بنابراین ایجاد یک نظام حقایق زیست محیطی مستلزم مشارکت بازیگران طیف‌های مختلف از عالی‌ترین مقامات دولتی گرفته تا جوامع محلی در این فرآیند می‌باشد. محققین و کارشناسان صرفاً می‌توانند توصیه‌ها و دستورالعمل‌های فنی و راه‌های جایگزین ممکن را پیشنهاد نمایند، این در حالی است که ضرورت دارد تا سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران و جوامع مختلف نیاز به حقایق زیست محیطی را برای آن حوزه آبریز پذیرفته و به رسمیت بشناسند. در شرایط ایده‌آل، حقایق زیست محیطی باید در قانون‌گذاری‌ها وارد شود و اجرای این قوانین توسط دولت و مقامات محلی مورد نظارت قرار گیرد.

۲. قوانین و مقررات مربوط به حقایق

زیست محیطی

هیچ کنوانسیون خاص منطقه‌ای و جهانی که صرفاً به موضوع حقایق زیست محیطی بپردازد، وجود ندارد. با این حال برخی از کنوانسیون‌های زیست محیطی و سازمان‌های بین‌المللی زیست محیطی و همچنین قوانین ملی برخی از کشورها، اشاراتی به صورت مستقیم یا غیرمستقیم به حقایق زیست محیطی داشته‌اند.

۱-۲. حقایق زیست محیطی در قوانین

کشورهای مختلف جهان

کشورهای معدودی وجود دارند که قوانینی را در خصوص حقایق‌های زیست محیطی وضع نموده و آن را مدیریت می‌کنند. بهترین مثال‌های قوانین ملی در خصوص حقایق زیست محیطی مربوط به کشورهای استرالیا و آفریقای جنوبی است. در کشور استرالیا قانونی وجود دارد که

مدیریت جامع منابع آب فرآیندی است که هماهنگی لازم بین توسعه و مدیریت آب، خاک و سایر منابع مربوطه را در جهت افزایش رفاه و عدالت اقتصادی و اجتماعی، با لحاظ نمودن پایداری اکوسیستم‌های مهم ارتقا می‌بخشد. از

منافع مردم را با توجه به حقوق آب رودخانه و یا مدیریت حقایق زیست محیطی به طور مستقیم مورد توجه قرار می‌دهد. (www.iwmi.org) قانون مدیریت آب سال ۱۹۹۹ (تاسمانیا) به صراحت به نیازهای آبی زیست محیطی اشاره دارد. از نظر این قانون شناسایی نیازهای آبی اکوسیستم‌ها که اغلب تحت عنوان حقایق‌های زیست محیطی به کار می‌رود، عامل اصلی نیل به مدیریت پایدار منابع آب است. این قانون معتقد است که می‌بایست جهت نیل به تعادلی بین منافع زیست محیطی و اجتماعی، اکوسیستم‌های آبی و حساس که از آب آنها بیش از اندازه بهره‌برداری می‌شود، مورد توجه ویژه قرار گیرند. توجه به این گزینه با دو تعریف ویژه در این قوانین همراه است:

۱. نیازهای آبی زیست محیطی^۱: دربرگیرنده رژیم‌های آبی است که می‌توانند با حداقل ریسک ارزش‌های اکولوژیکی اکوسیستم‌های آبی را حفظ نمایند. این تعریف با استفاده از روش‌ها و فنون علمی و کاربرد دانش بومی، طی سال‌ها مشاهده و تجربه به دست آمده است.
۲. تأمین آب برای محیط زیست^۲: به مفهوم بخشی از نیازهای آبی است که امکان تأمین آن وجود دارد. بدین معنی که رژیم آبی معینی برای بقای محیط زیست آن زیست‌بوم، در قراردادها یا مذاکرات در نظر گرفته شده است. (www.dpiw.tas.gov.au)

همچنین در تازه‌ترین اقدام، استرالیا مجموعه مقرراتی را درخصوص حقایق‌های زیست محیطی و نحوه تدوین آن توسط مراجع ذی‌ربط را در قانون منابع آب ۲۰۰۷ خود جای داده است.

افریقای جنوبی نیز به طور رسمی در دهه ۱۹۸۰ در قوانین خود به این موضوع پرداخته و در دهه ۱۹۹۰ پیشرفت قابل توجهی را در سطح کلی به ثبت رساند. با توجه به اینکه روش‌های بین‌المللی ارزیابی حقایق زیست محیطی نیازهای افریقای جنوبی را تأمین نمی‌کرد، یک روش محلی ابداع شد. روش مذکور طی یک دهه همکاری فوق‌العاده دانشمندان، مدیران و مهندسان بخش آب^۳ تدوین گردید که هم‌اکنون یکی از معدود متدولوژی‌های پیشرفته حقایق زیست محیطی در سراسر جهان بحساب می‌آید. این روش، ارزیابی حقایق زیست محیطی را در جهتی کاملاً نو پیش برد و به عنوان یک متدولوژی جامع، سلامتی (ساختار و کارکرد) تمامی اجزا یک اکوسیستم رودخانه‌ای را مورد توجه قرار می‌داد، تا اینکه تنها بر گونه‌های خاص متمرکز باشد. در نتیجه تخصیص حقایق زیست محیطی برای حفظ اکوسیستم رودخانه‌ای در قانون ملی جدید افریقای جنوبی به عنوان ذخیره‌گاه اکولوژیکی وارد شد.

1. Environmental Water Requirements (EWRs)
2. Water Provisions for the Environment (WPEs)
3. Water Resources Act 2007
4. Building Block Methodology

افریقای جنوبی متعاقب توضیح کمیسیون جهانی سد در سال ۲۰۰۰ در زمینه رهاسازی آب کافی برای حفظ اکوسیستم‌های آبی پایین دست، نسبت به اجرای این دیدگاه، در اصل ۹ قانون آب بیان می‌دارد که «کمیت و کیفیت قابل اطمینان آب مورد نیاز برای حفظ کارکرد زیست‌بومی که انسان بدان وابسته است باید حفظ شود تا استفاده انفرادی یا جمعی انسان‌ها از آب منجر به از دست رفتن پایداری درازمدت اکوسیستم‌های آبی نشود.»

در قانون حفاظت از آب سال ۱۹۹۱ سوئیس، حداقل ارزش برای میانگین میزان حقایه‌های مختلف تعیین شده است. این میزان، در شرایط خاص به ویژه در حوزه انواع زیستگاه‌های نادر که بقایشان به طور مستقیم یا غیرمستقیم به ماهیت یا اندازه پهنه آبی بستگی دارد، افزایش می‌یابد. (Wetlands, Water & LAw, 2004)

قوانین فرانسه، مسئولین را ملزم می‌کند تا سدها را به ابزارهایی جهت تضمین حداقل حقایه، به میزان یک دهم متوسط میزان جریان آب به طور معمول مجهز نمایند، تا بدین وسیله شرایط زیست و رشد گونه‌هایی که در آن اکوسیستم سکونت دارند، به طور دائم حفظ شود. (Wetlands, Water & LAw, 2004)

قوانین حقایه در ایالات متحده تنوع بیشتری دارد و شامل حقوق جابه‌جایی و یا برداشت آب تحت شرایط خاص و ذخیره‌سازی آن نیز می‌شود. در برخی از موارد در شرایط عدم

صراحت قانون، دادگاه‌های ایالات متحده قوانین مربوط به حفظ طبیعت را به منظور تحقق هدف قانونگذار درخصوص حقایه زیست‌محیطی مورد تعبیر و تفسیر قرار می‌دهند. در یک مورد در سال ۱۹۸۵، قضاوت درخصوص یکی از قوانین فدرال منجر به صدور حکمی شد که ضمن آن از کنگره می‌خواست تا به عنوان یکی از مهم‌ترین اهداف این قانون از حوزه‌های آبخیز و حقایه زیست‌محیطی مربوط به آنها حفاظت نماید. [Supp. 842 (D. cob.1985)

[Sierra Club V. Block 622 F.

دادگاه‌های ایالات متحده از تفسیر اصل یا دکترین اعتماد عمومی^۵ (اصل قانونی که از مفهوم مالکیت خصوصی قوانین رم باستان گرفته شده است) برای حفاظت از منابع آبی تالاب‌های مهم استفاده کرده‌اند.

۲-۲. حقایه زیست‌محیطی در قوانین بین‌المللی

چنانچه گفته شد موضوع حقایه زیست‌محیطی و قوانین مربوط به آن از مباحث جدیدی است که طی دو دهه گذشته به برخی قوانین ملی و بین‌المللی مربوط به مدیریت منابع آب وارد شده است. مرتبط‌ترین قوانین و تصمیم‌های بین‌المللی در این زمینه را می‌توان در تصمیمات و قطعنامه‌های کنوانسیون تنوع زیستی^۶ کنوانسیون

5. A Legal Doctrine Stemming from the Roman law Concept of Private Property

6. Convention of Biological Diversity (CBD)

حفاظت از تالاب‌ها^۷ (کنوانسیون رامسر) و کمیسیون جهانی سدها^۸ که در ذیل به آنها اشاره می‌شود، مشاهده نمود:

قطعنامه شماره VI.23 کنوانسیون رامسر

این قطعنامه در ششمین نشست متعاهدین این کنوانسیون در استرالیا در سال ۱۹۹۶ بر تملیق مدیریت منابع آب و حفاظت از تالاب‌ها تأکید ویژه کرده است. ولی به طور خاص و به طور مستقیم به بحث حقابه زیست محیطی نپرداخته و دستورالعمل خاصی را در این خصوص ارائه نکرده است. (www.ramsar.org)

تصمیم شماره IV/4 کنوانسیون تنوع زیستی

این تصمیم طی چهارمین نشست متعاهدین کنوانسیون تنوع زیستی در سال ۱۹۹۸ در کروواسی در خصوص وضعیت و روند تنوع زیستی اکوسیستم‌های آب‌های داخلی و گزینه‌های مختلف حفاظت و استفاده پایدار از آنها به تصویب رسید. این تصمیم از کشورهای عضو می‌خواهد تا ملاحظات مربوط به تنوع زیستی آب‌های داخلی را در مشارکت و همکاری خود با کنوانسیون‌ها، سازمان‌ها و نهادهایی که در خصوص مدیریت آب‌های داخلی فعالیت می‌کنند، مدنظر قرار دهند. همچنین بر اجرای برنامه عمل مشترک کنوانسیون تنوع زیستی و کنوانسیون رامسر تأکید کرده و از اعضا مصرانه می‌خواهد تا طرح‌های مدیریت یکپارچه حوزه آبریز رودخانه‌ها، آبخیزداری و آبخوان داری را

براساس نگرش اکوسیستمی اجرا نمایند. (www.Cbd.int)

قطعنامه VII.18 کنوانسیون رامسر

این قطعنامه در هفتمین نشست متعاهدین کنوانسیون رامسر که در سال ۱۹۹۹ در کاستاریکا برگزار شد، در خصوص مدیریت حوزه آبریز رودخانه‌ها به تصویب کشورهای عضو رسید. قطعنامه مذکور با استناد به سیاست‌های کلی قطعنامه VI.23 مجموعه مقررات و دستورالعملی را برای تملیق حفاظت از تالاب‌ها و استفاده خردمندان از مدیریت حوزه آبریز رودخانه در ۶۳ بند به تصویب رساند. این قطعنامه کشورهای عضو را به رعایت مقررات ذیل توصیه می‌نماید:

- مدیریت یکپارچه حوزه آبریز،
- توسعه و تقویت سیاست‌گذاری و قانونگذاری؛
- ایجاد مراجع قانونی مدیریت حوزه آبریز رودخانه‌ها؛
- تقویت ظرفیت‌های ساختاری این مراجع؛
- ترغیب مشارکت کلیه ذی‌نفعان و جوامع محلی و ارتقا آگاهی‌های عمومی؛
- ارزیابی و ارتقا نقش تالاب‌ها در مدیریت منابع آب؛
- تعیین میزان عرضه و تقاضا آب در حوزه‌های آبریز رودخانه‌ها در حال و آینده؛
- ارزیابی و کاهش اثرات پروژه‌های

7. Ramsar Convention on Wetlands

8. World Commission on Dams (WCD)

انتشار رسیده است، مبنای قطعنامه دوم هشتمین نشست متعهدین کنوانسیون رامسر که در سال ۲۰۰۲ در اسپانیا برگزار شد، قرار گرفت.

قطعنامه VIII.2 کنوانسیون رامسر

این قطعنامه درخصوص گزارش کمیسیون جهانی سدها و ارتباط آن با کنوانسیون رامسر در سال ۲۰۰۲ به تصویب رسید. قطعنامه مذکور با تأکید بر اینکه سدهای بزرگ در سراسر جهان بر کمیت و کیفیت آب تالابها تأثیر می‌گذارد، کشورهای عضو را به مدیریت و ارزیابی اثرات سدها بر اکوسیستم‌های رودخانه‌ای و تالابی با استفاده از داده‌ها و اطلاعات کمیسیون جهانی سدها توصیه کرده و از آنها خواسته است تا در فرآیندهای ملی و محلی تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری درخصوص ساخت سدهای بزرگ میزان حقایق زیست‌محیطی اکوسیستم‌های تالابی و رودخانه‌ای را لحاظ نمایند. (www.ramsar.org)

قطعنامه VIII.1 کنوانسیون رامسر

این قطعنامه درخصوص قوانین و مقررات مربوط به نحوه مدیریت آب برای حفظ کارکرد اکولوژیکی تالابها و رعایت حقایق زیست‌محیطی آنها در هشتمین اجلاس متعهدین این کنوانسیون در نوامبر ۲۰۰۲ در اسپانیا به تصویب رسید. این قطعنامه تنها قطعنامه‌ای است که به صراحت و به طور مستقیم به مبحث حقایق زیست‌محیطی اکوسیستم‌های آبی به ویژه تالاب‌ها و

توسعه‌ای آب و تغییر کاربری اراضی در اکوسیستم‌های آبی، به ویژه تالابها و تنوع زیستی آنها؛

- حفظ رژیم‌های طبیعی آب در راستای حفاظت از تالابها و حوزه آبریز رودخانه‌ها؛

- حفاظت و احیای تالابها و تنوع زیستی آنها؛

- ارتقا همکاری بین‌المللی درخصوص مسائل مشترک بین حوزه آبریز رودخانه‌ها و تالابها؛

- مشارکت با سایر سازمان‌ها، برنامه‌ها و کنوانسیون‌های مربوطه.

برنامه عمل مشترک کنوانسیون رامسر و CBD درخصوص مدیریت حوزه آبریز رودخانه‌ها (۲۰۰۰-۲۰۰۲)

این برنامه عمل درخصوص تلفیق مدیریت تالابها و تنوع زیستی با مدیریت حوزه آبریز رودخانه‌ها به طور مشترک توسط کنوانسیون‌های رامسر و CBD با هدف کمک به کشورهای عضو این کنوانسیون‌ها برای اجرای مجموعه مقررات قطعنامه VII.18 کنوانسیون رامسر و برنامه عمل CBD درخصوص حفاظت از تنوع زیستی آب‌های داخلی تدوین و عملیاتی گردید. (www.ramsar.org)

گزارش کمیسیون جهانی سدها مبنی بر میزان حقایق زیست‌محیطی تخصیص یافته به سدها این گزارش که در سال ۲۰۰۰ تکمیل شده و به

رودخانه‌ها پرداخته و مصرانه از کلیه اعضا خواسته است تا اجرای این مجموعه قوانین را در اولویت سیاست‌ها و برنامه‌های کشوری خود قرار دهند. (www.ramsar.org)

قطعنامه مذکور همچنین کلیه اعضا و سازمان‌های علاقه‌مند و حامیان مالی را به تنظیم و توسعه پروژه‌های مربوط به تخصیص و مدیریت آب برای حفظ و بقای عملکرد اکولوژیکی تالاب‌ها تشویق می‌نماید. دستورالعمل تدوین شده در پیوست این قطعنامه، با تأکید بر اصول کنفرانس بین‌المللی آب و محیط زیست دویلین در سال ۱۹۹۲، بار دیگر بر این اصول صحه گذاشت:

پایداری به عنوان یک هدف: الزامی است تا میزان آب کافی برای تالاب‌ها فراهم شود، تا کارکرد این اکوسیستم‌ها را به نفع نسل آینده حفظ نماید. در جایی که نیازهای آبی مشخص نیست یا تأثیر کاهش حقابه تالاب روشن نمی‌باشد، باید از اصل نگرش احتیاطی^۹ تبعیت کرد. اکوسیستم تالاب منبع تأمین آب محسوب می‌شود، لذا باید به گونه‌ای مدیریت شود تا این منبع بتواند خدمات و محصولات خود را به طور پایدار ارائه نماید و این امر محقق نمی‌شود مگر آنکه حقابه کافی برای حفظ ساختار و عملکرد اکوسیستم تالاب تخصیص داده شود.

شفافیت فرآیند: فرآیندی است که از طریق

آن تصمیمات متخذه درخصوص حقابه باید به روشنی و بدون آب‌هام در اختیار ذی‌نفعان قرار گیرد. حقابه غالباً موضوعی بحث‌برانگیز است که در آینده نیز با افزایش تقاضا و کاهش مستمر میزان منابع آب موجود (به ویژه به جهت تغییرات آب و هوایی) به چالشی بزرگ‌تر بدل می‌شود. در بسیاری از موارد ذی‌نفعان علت تصمیمات اتخاذ شده درخصوص میزان تخصیص حقابه را درک نمی‌کنند و این مسئله منجر به بی‌اعتمادی آنها نسبت به تصمیم‌گیران می‌شود.

برابری و مساوات در مشارکت و تصمیم‌گیری: براساس این اصل می‌بایست بین ذی‌نفعان مختلف در امر مشارکت درخصوص تصمیمات مربوط به حقابه زیست محیطی برابری و عدالت وجود داشته باشد. در هر تصمیمی مسائل زیست محیطی و اجتماعی می‌بایست به طور مساوی در ملاحظات اقتصادی لحاظ شوند.

اعتبار علمی: برای حمایت از تصمیمات مربوط به حقابه زیست محیطی می‌بایست روش‌های علمی معتبر که مورد استناد جوامع علمی است، بکار گرفته شود. این روش‌ها می‌بایست مبتنی بر اطلاعات هیدرولوژیکی و اکولوژیکی حوزه آبریز

توضیحات کامل ارائه دهند. در صورتی که ذی نفعان احساس کنند که مراحل مذکور به درستی اجرا نمی شوند، ضروریست تا موارد را به یک هیئت مستقل ارجاع دهند. (www.ramsar.org)

تصمیم VII/4 کنوانسیون تنوع زیستی

این تصمیم درخصوص تنوع زیستی اکوسیستم های آب های داخلی در سال ۲۰۰۴ در مالزی به تصویب رسید. تصمیم مزبور به ویژه با تأکید بر هم افزایی بین کنوانسیون تنوع زیستی و کنوانسیون رامسر در اجرای برنامه عمل مشترک فی مابین، دو کنوانسیون و کلیه اعضا را به فعالیت بیشتر در این خصوص با هدف اجتناب از دوباره کاری و ارتقا همکاری ها در قالب دهه بین المللی اقدام «آب برای زندگی، ۲۰۱۵-۲۰۰۵»^{۱۰} ترغیب می نماید. همچنین این تصمیم برنامه عمل مشترک را مورد بازنگری قرار داده و برنامه بازنگری شده را با سه محور زیر در پیوست خود جای داده است:

- الف- حفاظت و بهره برداری پایدار از تنوع زیستی با استفاده از نگرش اکوسیستمی^{۱۱}؛
- ب- گسترش فعالیت هایی که خلأهای اجتماعی - اقتصادی برنامه عمل گذشته را جبران نمایند؛
- ج- ارزیابی و پایش برنامه عمل اصلاحی.

10. International Decade for Action, "Water for Life", 2005-2015

11. Ecosystem Approach

باشد. به هر حال عدم وجود اطلاعات کامل هرگز نباید به عنوان بهانه ای بر عدم فعالیت ها باشد و در این حالت اصل نگرش احتیاطی حتماً باید مورد نظر قرار گیرد.

شفافیت در اجرا: زمانی که مراحل مربوط به تصمیم گیری درخصوص حقایق زیست محیطی تعریف شده و مورد توافق همگان قرار گرفت، مهم ترین موضوع اجرای دقیق و صحیح آنها است. این امر مستلزم به کارگیری فرآیندهای اجرایی شفاف است به گونه ای که کلیه ذی نفعان بتوانند از این تصمیمات در هر مرحله تبعیت کنند.

قابلیت انعطاف در مدیریت: تالاب ها و حوزه آبریز رودخانه ها مانند سایر اکوسیستم ها از ویژگی های پیچیده، شرایطی متغیروبی ثبات برخوردارند، لذا ضروریست راهبردهای مدیریتی اقتضایی بکار گرفته شود که در آن طرح ها و تصمیمات بتوانند به طور مستمر به صورت داده ها و اطلاعاتی نو و کاربردی مبدل شوند.

قابلیت پاسخگویی در قبال تصمیمات: براساس این اصل، تصمیم گیران می بایست در قبال تصمیماتشان پاسخگو باشند. در صورتی که مراحل مورد توافق رعایت نشده یا تصمیمات موضوعی با روح اصول همخوانی نداشته باشد، تصمیم گیران می بایست قادر باشند تا در این خصوص

(www.Cbd.int)

تصمیم UNEP/CBD/COP/9/L.28

این تصمیم که در نهمین نشست متعاهدین تنوع زیستی، در ۱۹-۳۰ می ۲۰۰۸ در بن، به تصویب رسید، از پیشرفت‌های حاصله همکاری مشترک بین CBD و کنوانسیون رامسر در خصوص حفاظت از تالاب‌ها و مدیریت منابع آب مربوطه استقبال کرده، از کشورهای عضو می‌خواهد تا همکاری‌های بین‌المللی مربوط به مدیریت آب‌ها و اکوسیستم‌های مربوط به آنها را تقویت نمایند. تصمیم مزبور برنامه عمل مشترک کنوانسیون‌های CBD و رامسر را برای دوره ۲۰۰۷-۲۰۱۰ مورد تایید مجدد قرار داده و از کنوانسیون رامسر، برنامه محیط زیست ملل متحد و مرکز پایش وابسته به آن دعوت می‌کند تا هماهنگی‌های لازم را در خصوص این برنامه عمل مشترک بعمل آورند و همچنین از دهمین نشست متعاهدین کنوانسیون رامسر تقاضا می‌کند تا اقدامات لازم را در خصوص ارتباط تالاب‌ها، آب، تنوع زیستی و تغییرات اقلیمی مورد توجه ویژه قرار دهند. (www.iisd.ca)

۳. حقایق زیست محیطی در قوانین جمهوری اسلامی ایران

بررسی اجمالی قوانین، تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های موجود در زمینه بهره‌وری از منابع آبی در کشور، همچنین تفاهمنامه‌های مشترک با کشورهای مجاور در این حیطه مبین آن است که

در قوانین مختلف روش‌های تولید، توزیع و نحوه بهره‌برداری از این منابع به تفصیل مشخص شده است، همچنین میزان حقایق مربوط به استفاده‌های صنعتی، زراعی و شرب بدون هیچ‌گونه اشاره و تعریفی از حقایق زیست محیطی تعیین شده است.

بررسی سیر قوانین مربوط به آب کشور نشان می‌دهد که تنها از اواخر دهه ۷۰، برخی از اصول حفاظت از محیط زیست در زمینه جلوگیری از آلودگی منابع آبی در پاره‌ای از قوانین، مقررات و معاهدات دو جانبه لحاظ شده است. اگرچه این قوانین نیم‌نگاهی به ملاحظات زیست محیطی دارند، اما این بار نیز به طور مشخص بحثی از حقایق زیست محیطی و حداقل آب مورد نیاز اکوسیستم‌های آبی در قوانین و مقررات وجود ندارد و تنها اخیراً پیش‌نویس‌های قانون جامع آب کشور - که همچنان به تصویب نرسیده‌اند - در برخی از موارد و بندهای خود به آن پرداخته‌اند.

نمونه‌ای از قوانین مذکور که مهم‌ترین قوانین آب کشور محسوب می‌شوند و متأسفانه در مواد خود اشاره‌ای به حقایق زیست محیطی ندارند، عبارتند از:

- قانون قنوات مصوب ۱۳۰۹
- قانون تأسیس بنگاه آبیاری مصوب ۱۳۲۲
- قانون لوله کشی آب و فاضلاب تهران مصوب ۱۳۳۰
- قانون اصلاح قانون بنگاه آبیاری مصوب

از حق مصرف آب که در دفاتر جزء جمع قدیم یا اسناد مالکیت یا حکم دادگاه یا مدرک قانونی دیگر قبل از تصویب این قانون برای ملک یا مالک آن تعیین شده باشد.

بند الف ماده یک آیین نامه اجرایی بند ۷ ماده واحده قانون سرمایه گذاری در طرح های آب کشور: حقبه موجود، به اضافه آب هایی است که قبلاً مورد استفاده اشخاص و محیط زیست قرار گرفته و میزان آن مورد تایید وزارت نیرو می باشد. (مجموعه قوانین، تصویب نامه ها و آیین نامه های آب، برق و آب و فاضلاب)

این بررسی مبین میزان توجه و حساسیت سیاستگذاران و قانونگذاران نسبت به لحاظ حقبه زیست محیطی در قوانین مربوط به منابع آب می باشد. چنانچه در ادامه مقاله ملاحظه می شود، اگرچه قوانین همراه با سیر تاریخی جامع تر شده و سیر تکاملی را طی کرده اند و در طی دهه اخیر تا حد زیادی ملاحظات زیست محیطی را درون خود جای داده اند، اما متأسفانه همچنان تعریف مشخصی از حقبه زیست محیطی در قوانین مربوطه دیده نمی شود و کماکان به دلیل عدم تصویب قانون جامع آب ایران، این ملاحظات وجهه قانونی خود را بدست نیاورده اند.

۱۳۳۴

- لایحه قانونی تأسیس وزارت آب و برق مصوب ۱۳۴۲

- قانون حفظ و حراست منابع آب های زیرزمینی مصوب ۱۳۴۵

- قانون عضویت در کنفرانس سدهای بزرگ و آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۴۷

- قانون آب و ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷

- قانون تأسیس وزارت نیرو مصوب ۱۳۵۳

- قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱

- قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه های مرزی مصوب ۱۳۶۳

- قانون تشکیل کمیته ملی سدهای بزرگ و آبیاری و زهکشی مصوب ۱۳۶۶

- قانون تثبیت آب بهای زراعی مصوب ۱۳۶۹

- قانون تشکیل شرکت های آب و فاضلاب مصوب ۱۳۶۹

- قانون الحاقی موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰

- آیین نامه اجرایی بند ۷ ماده واحده قانون تشویق سرمایه گذاری در طرح های آب

کشور مصوب ۱۳۸۱

در این قوانین صرفاً به مفهوم حقبه به طور عام پرداخته شده است. دو نمونه از این تعاریف به شرح زیر می باشند:

تبصره ۱ ماده ۱۸ فصل سوم آب های سطحی قانون توزیع عادلانه آب: حقبه عبارتست

۳-۱. برخی از مهم‌ترین قوانین و توافقات مربوط به حقایق زیست محیطی اکوسیستم‌های آبی در تاریخ ایران

نمونه قوانین و تفاهم نامه‌های ملی و دوجانبه‌ای که در خصوص اکوسیستم‌های آبی در ذیل مورد بررسی قرار گرفته‌اند، حاکی از این است که بر حسب تقدم زمانی، برخی مفهوم نیازمندی‌های اکوسیستم‌های آبی را در نظر نگرفته‌اند، برخی به شکل غیرمستقیم بدان پرداخته‌اند و برخی نیز به شکل مستقیم به موضوع حقایق اکوسیستم آبی توجه کرده‌اند. شایان ذکر است با توجه به اینکه حدود ۷ درصد از منابع آب کشور از حوزه‌های آبریز واقع در بیرون مرزهای کشور سرچشمه می‌گیرند، تفاهم نامه‌های دوجانبه در این خصوص از اهمیت بسزایی برخوردارند:

- قرارداد تقسیم آب هیرمند بین دولت ایران و دولت پادشاهی افغانستان (مصوب ۱۳۱۸)

ماده ۱- دولتین ایران و افغانستان موافقت نمودند همه ساله هر مقدار آب رودخانه هیرمند که به بندکمال خان می‌رسد بین ایران و افغانستان از بند کمان خان به بعد بالمناصفه تقسیم شود.

ماده ۱۰- در صورتی که رودخانه هیرمند بالای بندکمال خان به بستر جدیدی منتقل شود مدلول ماده اول در محل دیگر که به منزله بند کمال خان در علاقه چخان‌سور فعلی باشد با موافقت دولتین اجرا و تعیین مقسم خواهد شد، چنانچه پایین‌تر از بند کمال خان به بستر جدید منتقل و یا بستر فعلی طوری عمیق شود که برای اراضی

سیستان آبیاری ممکن نشود دولتین موافقت می‌کنند در این صورت برای استفاده اراضی سیستان از سهمیه آبی که در ماده اول معین شده است به رضایت طرفین تحت شرایط جداگانه قراردادی بدهند.

- قانون تعیین مسیر خط مرز بین ایران و اتحاد جماهیر شوروی در دریاچه‌های پشت سد ارس و سد انحرافی میل و مغان (مصوب ۱۳۵۰)

- قانون موافقتنامه بین ایران و عراق راجع به استفاده از آب رودخانه‌های مرزی (مصوب ۱۳۵۵)

- قانون موافقتنامه همکاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی در امر احداث و بهره‌برداری تأسیسات آبی خداآفرین و قیز قلعه سی بر روی رودخانه مرزی ارس (مصوب ۱۳۶۸)

- قانون موافقتنامه همکاری بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت ترکمنستان در مورد احداث و بهره‌برداری از سد مخزنی دوستی (مصوب ۱۳۷۹)

در این موافقتنامه مواد زیر قابل توجه است:

ماده ۹- نظر به حق مساوی هر یک از طرفین برای بهره‌برداری از تمام منابع آب و انرژی رودخانه مرزی هریرود (تجن) و تأسیسات مربوط به آن در محل سد مخزنی دوستی، طرفین موافقت نمودند که کل آب رودخانه مذکور (تنظیمی و سرریز) در محل مزبور به دو قسمت مساوی تقسیم شود. استفاده از

بهره‌برداری از منابع آب سطحی از رقم ۴۶ درصد فعلی به حدود ۵۵ درصد در بیست سال آتی افزایش یابد و حداقل نیاز محیط‌های طبیعی آبی به طور پایدار تأمین گردد.

- با توجه به نقش آب در توسعه ملی و ارزش اقتصادی آن در بازارهای منطقه با لحاظ منافع ملی و براساس طرح جامع آب کشور، مبادله آب با کشورهای همجوار با رعایت توجیحات فنی، اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی در برنامه‌های توسعه لحاظ گردد.

- در تهیه طرح‌های توسعه کالبدی و آمایش سرزمین، محدودیت منابع آب کشور از نظر کمی و کیفی و توزیع مکانی و زمانی آن به لحاظ هزینه فرصت و ارزش ذاتی آب مورد توجه و عمل قرار گرفته و برنامه‌های توسعه بخش‌های آب و کشاورزی، صنعت و معدن، انرژی، عمران شهرها و روستاها و سایر بخش‌ها در هریک از حوزه‌های آبریز با رعایت ظرفیت تحمل آنها تهیه و به اجرا درآمد.

- طرح‌های انتقال آب بین حوزه‌ای از دیدگاه توسعه پایدار، با رعایت حقوق ذی‌نفعان و برای تأمین نیازهای مختلف، مشروط به توجیحات فنی، اقتصادی، اجتماعی و منافع ملی مورد نظر قرار گیرد.

- مهار آب‌های خروجی، استفاده از آب‌های

آب سرریز پایین‌تر از پل خاتون باعث کاهش سهم هیچ‌یک از طرفین از آب مخزن سد نمی‌شود.

ماده ۱۲- طرفین موافقت دارند که از انجام هرگونه عملی که باعث آلودگی مخزن سد و محیط زیست از طریق ورود پس‌آب‌های آلوده یا هر طریق دیگری شود، جلوگیری نمایند. همچنین موافقت دارند که کلیه ضوابط حفاظت از محیط زیست را مراعات کنند.

- آیین‌نامه تشکیل شورای حفاظت کیفی رودخانه کارون (مصوب ۱۳۸۱)

هماهنگی در تنظیم ضوابط حریم زیست محیطی رودخانه با توجه به حفظ رودخانه عظیم کارون، نظارت عالی بر ارزیابی زیست محیطی طرح‌های توسعه‌ای در حوزه کارون و پیگیری اعمال ضوابط زیست محیطی بر آنها، از وظایف شورای حفاظت کیفی رودخانه کارون می‌باشد.

- راهبردهای توسعه بلندمدت منابع آب کشور (مصوب ۱۳۸۲)

- بهره‌برداری از منابع آب کشور در هریک از حوزه‌های آبریز با رعایت ظرفیت تحمل آنها به گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که میزان استحصال از آب‌های زیرزمینی حسب مورد (بیلان منفی) از میزان فعلی تجاوز نکرده و اقدامات سازه‌ای و غیرسازه‌ای برای تعادل بخشی آنها و تأمین نیازهای جدید کشور صورت گیرد، به طوری که سهم

مشترک و ساماندهی رودخانه‌های مرزی با رعایت جنبه‌های اقتصادی و زیست محیطی تحقق یابد. (مجموعه قوانین، تصویب نامه‌ها و آیین نامه‌های آب، برق و آب و فاضلاب، ۱۳۸۵)

- تفاهم نامه همکاری مشترک فی مابین وزارت نیرو و سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص تعیین حداقل نیاز آبی اکوسیستم‌های آبی پایین دست طرح‌های توسعه منابع آب

براساس نامه معاون وزیر وقت نیرو مورخ ۸۳/۶/۱ شرح خدمات تعیین حداقل نیاز آبی اکوسیستم‌های آبی پایین دست طرح‌های توسعه منابع آب براساس تفاهم‌نامه همکاری مشترک فی مابین وزارت نیرو و سازمان حفاظت محیط زیست به شرح ذیل به کلیه مراجع ذی ربط ابلاغ شده است:

«نظریه روند توسعه و نیاز روزافزون مصارف و رقابت بخش‌های مختلف جهت تخصیص آب و با عنایت به محدودیت منابع آب کشور و لزوم حفاظت از کمیت و کیفیت و محیط زیست منابع آبی و همچنین با امان نظر به دیدگاه‌های سازمان محیط زیست جهت تأمین جریان‌های زیست محیطی؛ به منظور یکپارچگی اقدامات و عملکرد مبتنی بر معیارهای علمی به پیوست شرح خدمات «تعیین حداقل نیاز آبی اکوسیستم‌های آبی پایین دست طرح‌های توسعه منابع آب» که پس از انجام بررسی‌های کارشناسی و

مدیریتی لازم در قالب کمیته کاری شماره ۱ تفاهم نامه همکاری‌های مشترک فی مابین وزارت نیرو و سازمان محیط زیست تهیه و به تصویب کمیسیون مشترک آب و محیط زیست رسیده است، ابلاغ می‌گردد. ضروریست ترتیبی اتخاذ نمایند که این شرح خدمات در کلیه مطالعات ارزیابی اثرات زیست محیطی طرح‌های توسعه منابع آب تحت پوشش آن شرکت ملحوظ و تلاش لازم جهت عملیاتی شدن نتایج حاصله در تخصیص و بهره‌برداری منابع آب مربوطه معمول گردد.»

- قانون برنامه چهارم توسعه - ماده ۶۷

همچنین مرتبط‌ترین ماده قانون برنامه چهارم توسعه، در رابطه با مدیریت زیست بومی و لحاظ حقایق زیست محیطی اکوسیستم‌ها، ماده ۶۷ فصل پنجم این قانون است. براساس بند الف ماده ۶۷: «برنامه مدیریت زیست بومی در زیست بوم‌های حساس، به ویژه دریاچه ارومیه تهیه و به مرحله اجرا درمی‌آید. سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی، آیین‌نامه اجرایی این ماده را تهیه و به تصویب هیئت وزیران می‌رسانند.»

- پیش نویس لایحه قانون جامع آب (پیشنهادی وزارت جهاد کشاورزی)

* در ماده ۶ پیش نویس قانون جامع آب کشور، در فصل دوم (مالکیت و مدیریت ملی آب) آمده

انتقال آب بین حوزه‌ها را از دیدگاه توسعه پایدار و با اولویت تأمین آب حقابه بران و رعایت حقوق مکتسبه صاحبان حقوق مبدأ (در صورت وجود)، منافع ملی و توجهات فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تهیه و اجرا نماید.

تبصره: آیین‌نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی، کشور و سازمان حفاظت محیط زیست به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

- ویرایش هشتم پیش‌نویس لایحه قانون جامع آب (پیشنهادی وزارت نیرو)

ماده ۱۰- اجازه بهره‌برداری از منابع آب برای مصارف گوناگون در قالب نظام تخصیص آب به ترتیب اولویت، اول شرب و بهداشت و سپس براساس الزامات آمایش سرزمین منحصرأ با وزارت نیرو است.

تبصره: حقابه‌های زیست محیطی اکوسیستم‌های آبی براساس الگوی مشترکی است که با همکاری وزارت نیرو و سازمان حفاظت محیط زیست تدوین می‌گردد. وزارت نیرو براساس پیشنهاد سازمان مذکور نسبت به تأمین این حقابه‌ها در نظام تخصیص و پس از اولویت شرب و بهداشت اقدام خواهد نمود.

ماده ۱۵- به وزارت نیرو اجازه داده می‌شود طرح‌های انتقال آب بین حوزه‌ها را از دیدگاه توسعه پایدار برای تأمین نیازهای مختلف مصرف مشروط به اجرای کامل مدیریت تقاضا

است که تعیین نیازهای آبی زیست محیطی اکوسیستمی (پیکره‌های) آبی براساس دستورالعملی خواهد بود که توسط وزارت نیرو با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست (با اولویت آب شرب و بهداشت) تدوین می‌گردد.

* در ماده ۷ پیش‌نویس قانون جامع آب کشور، در فصل دوم (مالکیت و مدیریت ملی آب) عنوان شده است که اعمال مدیریت جامع منابع آب در حوزه‌های آبریز در راستای پایداری درازمدت پیکره‌های آبی با تأکید بر بازیافت، بازچرخانی و استفاده مجدد توسط دستگاه‌های اجرایی ذی‌ربط با مشارکت اصولی بهره‌برداران براساس اقدامات زیر محقق می‌شود:

- هماهنگی سیاست‌ها و برنامه‌های عرضه و تقاضای آب؛
- تهیه و تدوین قوانین و مقررات و راهکارهای اجرایی مورد نیاز؛
- اتخاذ سیاست‌های توسعه‌ای برای همکاری در حوزه‌های آبریز رودخانه‌های مرزی و مشترک؛
- اجرای طرح‌های مدیریت حوزه‌های آبریز؛
- جمع‌آوری، پردازش و ذخیره‌سازی داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز.

* در ماده ۱۴ این پیش‌نویس قانون جامع آب کشور، در فصل دوم (مالکیت و مدیریت ملی آب) وزارت نیرو موظف شده است بنا به تقاضای بخش‌های مختلف مصرف طرح‌های

در حوزه‌های دریافت کننده، تأمین آب حقایق بران و اولویت و رعایت حقوق مکتسبه صاحبان حقوق مبدا و منافع ملی و توجیحات فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی تهیه و اجرا نماید.

تبصره- آیین نامه اجرایی این ماده به پیشنهاد مشترک وزارتخانه‌های نیرو- کشور- جهاد کشاورزی و سازمان‌های مدیریت و برنامه ریزی کشور و حفاظت محیط زیست به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

ماده ۳۶- ضوابط تقسیم آب رودخانه‌های کشور با حفظ حقایق‌های مناطق آبریز و چگونگی عبور آن برای نیاز مناطق کم آب و خشک با پیشنهاد مشترک وزارت نیرو، جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

تبصره ۲ ماده ۸۰ که موضوع آن سرمایه‌گذاری در صنعت آب است، بیان می‌دارد: در اجرای طرح‌های توسعه منابع آب باید ضوابط زیست محیطی رعایت گردد.

فرجام

بررسی برخی از مهم‌ترین قوانین و تفاهم‌نامه‌های ملی و دوجانبه‌ای در خصوص اکوسیستم‌های آبی و توافقات مربوط به حقایق زیست محیطی اکوسیستم‌های آبی در تاریخ ایران که در فوق

مورد توجه قرار گرفته‌اند، حاکی از این واقعیت است که بر حسب تقدم زمانی، اکثر این ابزارهای قانونی مفهوم نیازمندی‌ها و حقایق اکوسیستم‌های آبی را به هیچ وجه در نظر نگرفته‌اند و صرفاً برخی از مکانیزم‌های قانونی جدید طی دهه گذشته به شکل غیرمستقیم و برخی نیز به شکل مستقیم به موضوع حقایق اکوسیستم آبی توجه کرده‌اند.

همچنین بررسی این قوانین و مقررات حاکی از این است که نه تنها مقررات خاصی در خصوص حقایق زیست محیطی در قوانین مصوب داخلی به چشم نمی‌خورد بلکه جای توصیه‌ها و تصمیمات متخذه موافقنامه‌های چند جانبه زیست محیطی که جمهوری اسلامی ایران طرف متعاقد آن می‌باشد نیز در سیاست‌ها، قوانین و استراتژی‌های ملی خالی است.

بدین ترتیب چنانچه ملاحظه می‌شود یکی از مهم‌ترین چالش‌های اعمال مدیریت جامع منابع آب در حوزه‌های آبریز با هدف پایداری بلندمدت پیکره‌های آبی و توسعه پایدار این بخش، فقدان قوانین جامع و همه سونگر متناسب با تحولات مدیریت آب و نظام بهره‌برداری از منابع آب می‌باشد. نظر به اهمیت حفظ اکوسیستم‌های آبی و لحاظ حقوق نسل‌های آینده الزامی است تا علاوه بر محققین و دست‌اندرکاران محیط زیست، سیاست‌گذاران و قانونگذاران نیز به این مفهوم توجه کرده و

- برنامه‌های اجرایی معینی را تدوین نمایند.
۹. بازنگری قراردادهای مرزی در زمینه حقایق به منظور تأمین حقایق زیست محیطی؛
۱۰. وارد کردن توصیه‌ها و دستورالعمل‌های پیشنهادی نشست‌های بین‌المللی ذی‌ربط در سیاست‌ها، استراتژی‌ها و قوانین و مقررات کشور؛
۱۱. ارتقاء همکاری‌های بین‌المللی در زمینه تبادل تجربیات مربوط به حقایق زیست محیطی؛
۱۲. برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای متخصصان امر به منظور روزآمد کردن آگاهی‌های آنان و توجه به کلیه جوانب حقایق زیست محیطی؛
۱۳. تشکیل کمیته‌های تخصصی منطقه‌ای متشکل از وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی، دانشگاهیان و جوامع محلی به منظور تعیین، ارزیابی، نظارت و بررسی حقایق زیست محیطی؛
۱۴. ارزیابی خسارات اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی ناشی از عدم تأمین حداقل حقایق هر اکوسیستم آبی و اطلاع‌رسانی در این خصوص؛
۱۵. تهیه فهرست اکوسیستم‌های آبی در معرض خطر ناشی از عدم تأمین حقایق زیست محیطی و تهیه فهرست اکوسیستم‌های آبی با بهترین شرایط و برنامه‌های اجرایی معینی را تدوین نمایند.
- به منظور رفع چالش‌ها و خلأهای سیاست‌گذاری، قانون‌گذاری و حقوقی و اجرا درخصوص حفظ و پایداری اکوسیستم‌های ارزشمند آبی کشور پیشنهادات و راهبردهای ذیل می‌تواند مؤثر واقع شود:
۱. تصویب قانون جامع آب کشور؛
 ۲. لزوم توجه بیشتر تصمیم‌گیران، سیاست‌گذاران و قانون‌گذاران کشور نسبت به لحاظ نمودن حقایق زیست محیطی در قوانین و تصمیمات مدیریت جامع آب کشور؛
 ۳. ایجاد سازوکار قانونی و روش‌های استاندارد جهت تعیین حداقل نیاز آبی اکوسیستم‌ها؛
 ۴. ارزیابی دوره‌ای نیاز آبی اکوسیستم‌های آبی؛
 ۵. ارزیابی اثرات زیست محیطی پروژه‌های توسعه منابع آب و تعیین نیاز اکولوژیک اکوسیستم‌های آبی پایین دست سدها؛
 ۶. تنویر افکار عمومی و جوامع محلی در زمینه حفظ حداقل نیاز آبی اکوسیستم‌های آبی؛
 ۷. نظارت مستمر بر تأمین حقایق اکوسیستم‌های آبی؛
 ۸. اصلاح قوانین داخلی مربوط به آب با توجه به ملاحظات زیست محیطی؛

7127&ig=0

7. www.ramsar.org/res/key_res_vii.18e.htm

8. www.ramsar.org/key_giude_basin_e.htm

9. Ramsar COP6 Resolution VI. 23.

10. www.cbd.int/convention/cop-4-dec.shtml

11. www.iisd.ca/biodiv/cop9

12. Earth Negotiations Bulletin, Vol. 9, No. 452, Page 14, June 2004.

13. Water Resources Act 2007, www.legislation.act.gov.au

14. www.mefa.gov.ir/laws/show_PLst.asp

15. International Water Management Institute Vol. 1, Issue 1, 2004.

16. www.dpiw.tas.gov.au/inter.nsf

17. Integrating Wetland Conversation and wise use into River Basin Management.

18. www.dpiw.environmental_flow_assessments

19. Berlin Rules on Water Resources (int'l law association 2004)

20. www.environment.gov.au/water/publications/environmental/rivers/nrhp/wetlands

21. www.dpiw.tas.gov.au/inter.nsf/webpages/RPIO-4YG8pm

22. Environmental water requirements for wetlands

23. www.wmo.ch/pages/prog/hwrp/documents/english/icwedece.html

24. COP 4 Decision IV/4, para4 to 5, 8, 10 & annex 1 retired.

25. Environmental Flow Assessment for Rivers: Manual for the Building Block Methodology, july 2000, accessed on <http://www.fwr.org/wrcsa/tt13100.htm>

26. Capacity Building to Understanding Environmental Flow Assessment in Tanzania, m. Acreman, J. king, Hirjiw, Sarunday, W. Mutayoba.

تشویق مدیران مربوطه؛

۱۶. استفاده بهینه از تجارب دیگر کشورها و کمک‌های فنی و تخصصی موافقتنامه‌های چندجانبه زیست محیطی و سازمان‌های بین‌المللی، در راستای تدوین و اجرای مقررات لازم.

منابع

فارسی

۱. تفاهم نامه همکاری مشترک فی مابین وزارت نیرو و سازمان حفاظت محیط زیست درخصوص تعیین حداقل نیاز آبی اکوسیستم‌های آبی پایین دست طرح‌های توسعه منابع آب، ۱۳۸۳.
۲. وزارت امور اقتصادی و دارایی، «قانون برنامه چهارم توسعه»، فصل پنجم، محیط زیست، ۱۳۸۳.
۳. وزارت نیرو «مجموعه قوانین، تصویب‌نامه‌ها و آیین‌نامه‌های آب، برق و آب و فاضلاب»، جلد چهارم، ۱۳۸۵.
۴. موسسه تحقیقات و آموزش مدیریت، وزارت نیرو، پیش‌نویس «قانون جامع آب ایران»، ویرایش هشتم، ۱۳۸۷.
۵. وزارت جهاد کشاورزی، پیش‌نویس «قانون جامع آب ایران»، ۱۳۸۷.
۶. دفتر مطالعات زیربنایی، معاونت پژوهشی، وزارت نیرو، «مدیریت منابع آب و توسعه پایدار»، شماره مسلسل ۷۳۷۴.

لاتین

1. "Environmental Flows; Environmental Perspectives on River Basin Management in Asia" **International Water Management Institute**, Vol. 1, Issue 1, 2004.
2. www.cbd.int/convention/cop-7-dec.shtml
3. Ramsar COP8 Resolution VIII. 1
4. www.ramsar.org/res/key_res_viii_02_e.htm
5. www.ramsar.org/key_rbi_index.htm
6. www.cbd.int/cop-4-dec.shtml?m=COP-04&id=